

Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллигига

«Даврон элиниң жисмида жон бўлғил...»

УМУМСОННИЛИК гоявий мотивларни юрекларлар оғали эстетик тасъирбаси этаби ифодалашни, бадин умумлашмаларни кенг ва чукургани каби санъаткорона хусусиятларига муваффақ шуор ва мутафаккир Алишер Навоий «Хамса» сингаги кирган асарлар ҳам театр саҳнаси учун битмас-туғанмас манбадир. Бу ҳақиқатта ўзбек совет адабиётининг бутун тарихи давомидаги унинг асарларига кенг муроқкад этиб келингандиги фактидақ тўлиқ қоницини ҳосил қиласми. Биз учун, ҳар ҳолда А. Навоий асарларига 20-йилларда муроқкад этилганлиги «Фарҳод ва Ширин» (1923)дан кейин «Лайли ва Мажнун» (1925) драмалари икод қилиниб, унинг негизида саҳна асари яратилгандиги алоҳида гоявий-эстетик қимматга, тарбиявий аҳамиятга этадир. Бу ҳар иккала асар соғбиқ Карл Маркс, кейинчалик Ҳамза номини олган театра юқорида кўрсатиб ўтилган саналарда таъиини санъаткор Ҳамза Сандазим Уйгур режиссерлигидаги саҳна юзини кўрди.

Ҳар иккала пъеса Хуршид қаламига мансуб бўлиб, музалиф уларга Навоий достонлари асосида ёзилган драматик, киничалик мусиқалии драма ва опера деб қайд килиб ўтди. Бундан кўриниш түрибиди, 20-йилларда икод этилган юқоридаги иккни пъеса совет санъаткорларинамолоти билан узвий болгланган таринамуналар сирасидан кирди.

Хуршид Алишер Навоийнинг «Фарҳод ва Ширин» асарига молик етакчи майларни ўзгартирган ҳолда санъатни талаблагандаги амал қилиб, муносаб пъесага яратиш ўйладан боради. Кутимаган гоявий-бадий мотивлар, лихиялар киртишга зўр бермайди. Бунда у достоннинг поэтик услубини яратишга иккни пъесага асоссан, садоқат кўрсаталии дарамани шеърини усолда икод қиласди. Асл адабий манбага бу йўнисидаги икодий ёндошини кўп урниларда Навоий достонида чакмоқдек яриграган бир қанча қимматга фўла мисрадарни пъесага айлан кўчириш томошабини, унинг қаторида китобхонни улуг санъаткорнинг сўз сехри соҳасидаги сўнмас маҳорат меваляридан имкони борчка баҳраманд этишига йўл очади.

Бироқ романтик ишқ достони, дўстлик, турли элатлар билан қардонлик, ҳар томонлама баркамол инсон бўлишга, меҳнатсеварлик, вафодорлик, мардонаворлик ғолларига содицилника чакрик, адольтаварлик мотивларини олга сурған катта жамжими «Фарҳод ва Ширин» достони асосида саҳна асари яратиш ниҳоятда мастибул ва мураккаб ижодий жараёнди. Бундай оғир вазифа достоннинг улкан романга ишқи этгувлик мазмундорлиги, миқъесининг кенглиги, инсоний муносаби.

гиг «Колизей» театри саҳнадаштириди.

Спектаклдаги Ширин, Мехинбону каби характерларни хотиниқиз санъаткорларнинг ҳали этишиб чиқмаганлиги туфайли ёркакларни яратишга маъжуб эдилар. Бу ҳақда театришунов Б. Насридинов шундай ёзди: «1922 йилнинг бахорида кўсатилган «Фарҳод ва Ширин»даги ролларни бир қатор ёш истеъодлар низро этилар. Чуноччи Фарҳод ролини Сайдиматруф Каримов, Ширин ролини Сандазим Усмонов.

драматик усууда юқоридагидек сиёси ифодалаш ўйуни топди ва бунда Навоий мисрадарини пъеса матнлари мазмунига юнилашади. Бунда самимий Фарҳоднинг милиятла — наслу насабидан қатъни назар мезнатшаш элга қайнушни ҳамда меҳнатсеварлик фазилатларини образли ошиша эришади:

«Фарҳод: Ўзим янглиг кўриб қийинида сизни,

Бирорад деб билурман барчангизни.

Эмас қасдим ишнимин миннат этсан,

Қўлимидан келди бердим сизга ёрдам.

Хунари асрабон нетумдир охир.

Олиб туфроққами кетгумдир охир».

«Фарҳод ва Ширин» достонин драматик мөхиятга, унинг ёнекини ҳолатларни жам этган кўринилини ҳисобланни драматизма бойлиги, айниқса, конфликтга киришувчи образлар ўтасидаги ёнекини муносабатларни мансуб мисрадарни четлаб ёки ҳатлаб ўтиб кетиши қийинлиги, тўғриғоги. Навоий маҳоратига тъзим қилиш пъесанинг бошинга ўрнинларда ҳам сезилингтириди.

Асар сўнгига бош қаҳрамонларнинг ҳалокати ҳаётдаги ёвуз кучларга, адолатсизлик намоидаларига нафрат тўйгусини оширади, асарнинг тъзисчачалигини кучайтириди...

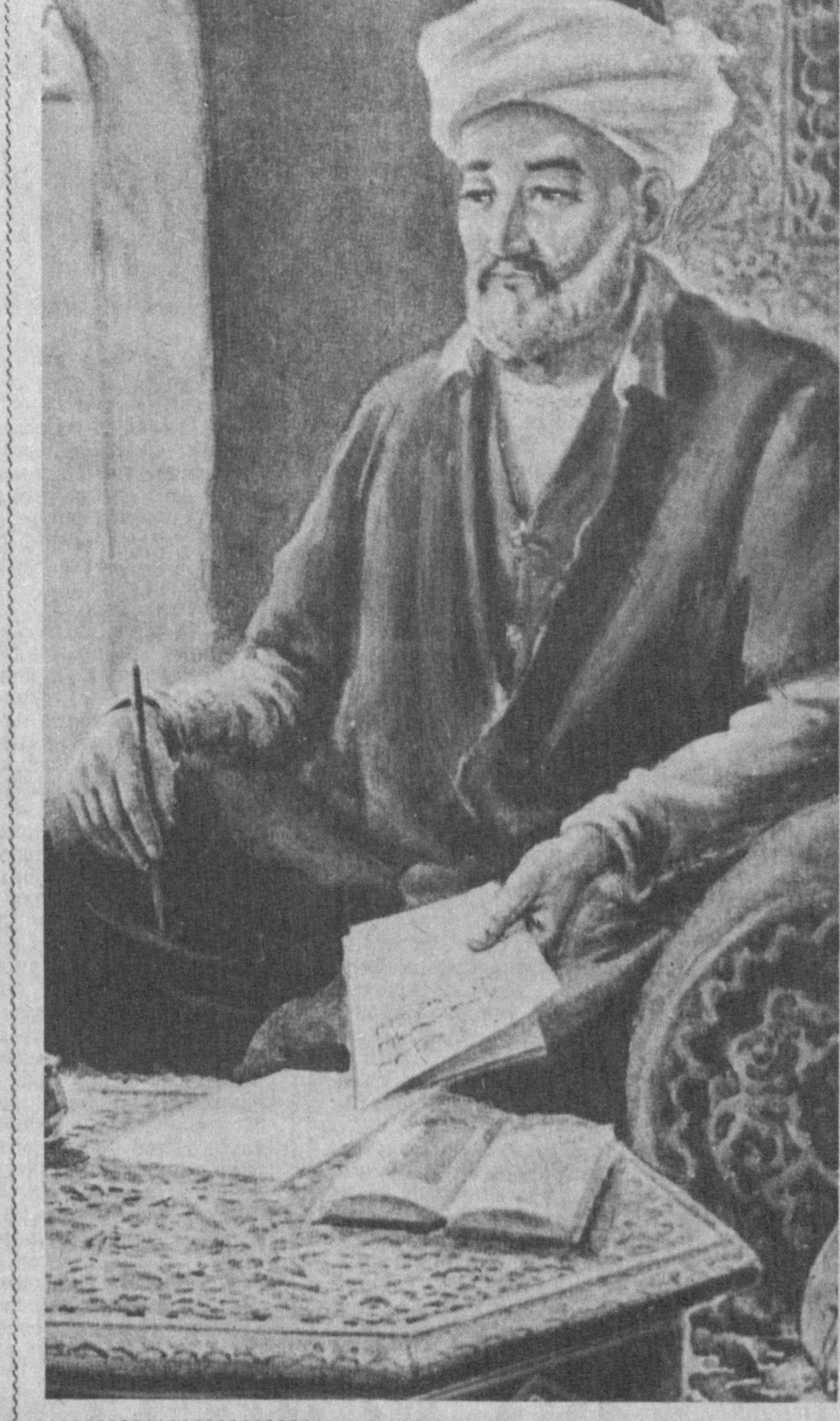
Хуласа, бундай асарларда олга сурғлан гоявий мотивлар сакланганни, одамийлик фазилатларни ижодий образларни ифодаланганлиги, ёвуз кучлар инсонларга, уларнинг осоибига ҳаётига горат келтирувчи хунук тойфалар қатниқ ҳолатларни яратишга амин бўламиз. Драматург Фарҳод, Ширин, Шопур, Мехинбону. Бахром каби ижодий образларни меҳр билан талқин қўлланганига, уларнинг ҳар бирини индивидуаллаштиришга алоҳидаги ёзтибор берганлигини, бунда достоннинг асосий монентларни, сюжетдаги бурилиш ҳамда ҳал қўлувчи нуқталарни қамрап олишига интилганлиги ишонч ҳосил қиласми. Бундай жиддий ёндошини драматургта иккни ёш ўтасидаги афсонавий севгини дунёйи мазмун билан ўтиришга, бундай самимий тўйгу ҳаётдаги барча незматлардан устун ҳамда альо эканлигини тъсирли ифодалаш, саҳнавий кўрсатишга муносиб хизмат қиласди.

Хуршид достонда деярлик бир бобни ташкил этган мазмунни назарда тутган ҳолда ўша ҳолатни

батлар ҳамда воёалар занжирининг ниҳоятда мураккаблигига қарамай, драматик ва фойзиликни қисмаларига бойлигиги битта пъесага жо этиш ҷанчалик машаккатьни эканиди шундакида кўриб турар эди. Саҳна асарнинг бир кечага, муайян вақт доирасидаги шартлиги устига А. Навоийнинг нафис, пурмалоно беззаклар билан кўзини олувчи, хитойчинисидаги тинни ва оромбахш жарангловчи щеърият салобатидан, сеҳридан ҳайкимга ёзилган пъеса.

Пъесани ўқиб чиқиб, достонда олга сурғлан гоявий мотивлар сакланганни, одамийлик фазилатларни ижодий образларни ифодаланганлиги, ёвуз кучлар инсонларга, уларнинг осоибига ҳаётига горат келтирувчи хунук тойфалар қатниқ ҳолатларни яратишга амин бўламиз. Драматург Фарҳод, Ширин, Шопур, Мехинбону. Бахром каби ижодий образларни меҳр билан талқин қўлланганига, уларнинг ҳар бирини индивидуаллаштиришга алоҳидаги ёзтибор берганлигини, бунда достоннинг асосий монентларни, сюжетдаги бурилиш ҳамда ҳал қўлувчи нуқталарни қамрап олишига интилганлиги ишонч ҳосил қиласми. Бундай жиддий ёндошини драматургта иккни ёш ўтасидаги афсонавий севгини дунёйи мазмун билан ўтиришга, бундай самимий тўйгу ҳаётдаги барча незматлардан устун ҳамда альо эканлигини тъсирли ифодалаш, саҳнавий кўрсатишга муносиб хизмат қиласди.

Хуршид достонда деярлик бир бобни ташкил этган мазмунни назарда тутган ҳолда ўша ҳолатни

Кудрат ЖУРАЕВ,
филология фанлари номзоди.

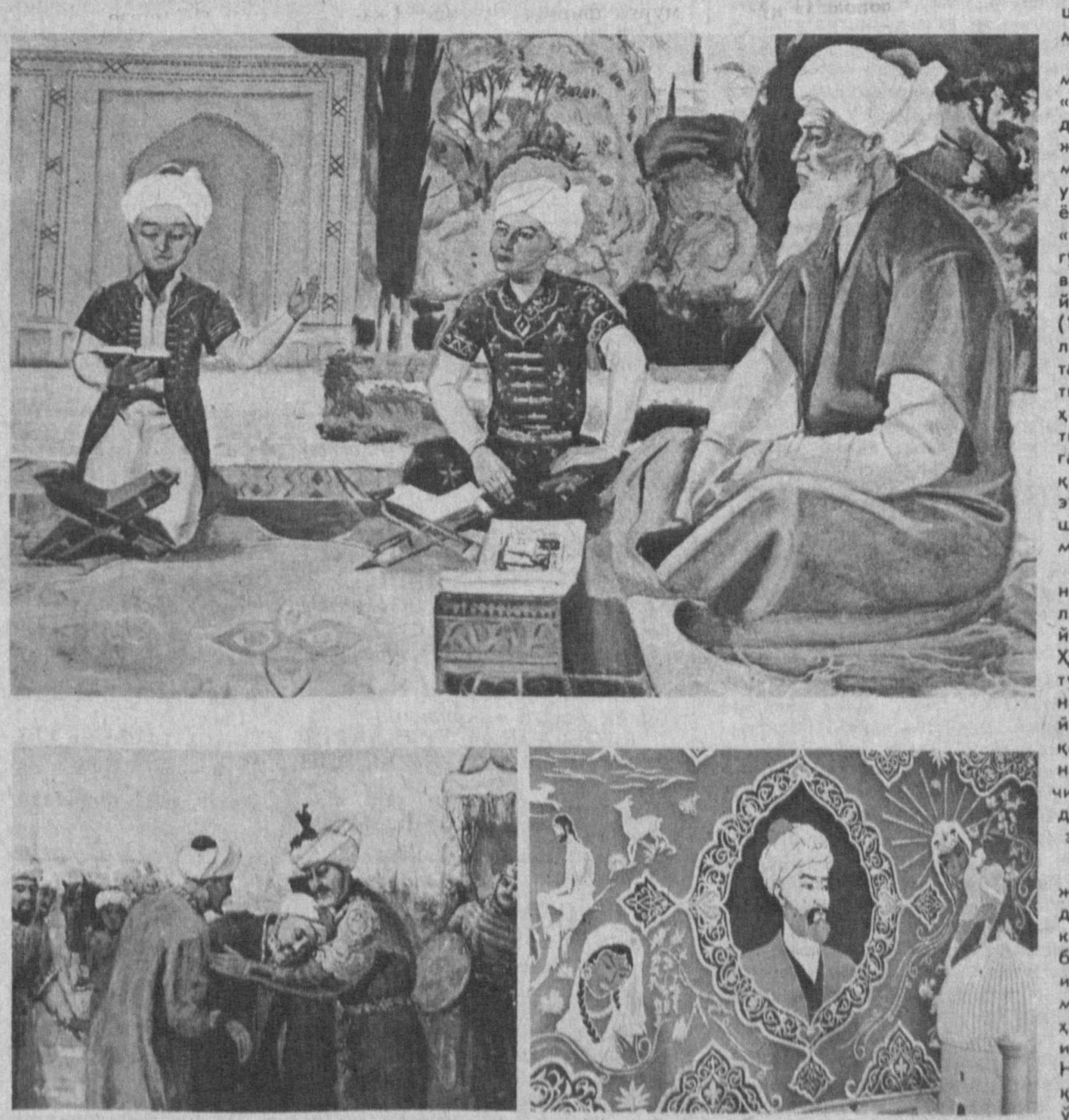
МАҲОРАТГА ТАЪЗИМ

ноз, Мехинбону ролини Умаржон Исоимолов, Есуман ролини Вали Бурхонов бажаргандар.

Пъесани ўқиб чиқиб, достонда олга сурғлан гоявий мотивлар сакланганни, одамийлик фазилатларни ижодий образларни ифодаланганлиги, ёвуз кучлар инсонларга, уларнинг осоибига ҳаётига горат келтирувчи хунук тойфалар қатниқ ҳолатларни яратишга амин бўламиз. Драматург Фарҳод, Ширин, Шопур, Мехинбону. Бахром каби ижодий образларни меҳр билан талқин қўлланганига, уларнинг ҳар бирини индивидуаллаштиришга алоҳидаги ёзтибор берганлигини, бунда достоннинг асосий монентларни, сюжетдаги бурилиш ҳамда ҳал қўлувчи нуқталарни қамрап олишига интилганлиги ишонч ҳосил қиласми. Бундай жиддий ёндошини драматургта иккни ёш ўтасидаги афсонавий севгини дунёйи мазмун билан ўтиришга, бундай самимий тўйгу ҳаётдаги барча незматлардан устун ҳамда альо эканлигини тъсирли ифодалаш, саҳнавий кўрсатишга муносиб хизмат қиласди.

Хуршид достонда деярлик бир бобни ташкил этган мазмунни назарда тутган ҳолда ўша ҳолатни

ХАЁЛНИ МОЗИЙГА ЕТАКЛАЙДИ

ги асарлар махсус кўргазмасидан лаъжалар: «Хусайн Бойқаро билан Алишер Навоий мактабда», «Навоийнинг Хусайн Бойқаро билан Алишер Навоий мактабда», «Хусайн Бойқаро билан Алишер Навоий мактабда».

Шу мактаба расмоси ўзбекларни ёзган санъаткорларига ташвиш.

Онини ўзбекларни ёзган санъаткорларига ташвиш.

Бу байт шоир ижодий фоилийдаги ташвиш.

Онини ўзбекларни ёзган санъаткорларига ташвиш.

